

խիստ քիչ, բայց լաւ ոճով գրուած են. ասոնց մէջ Հիւսիսային Սիւր-բառուածը շատ անուանի է: Յոյնք հինգ վեց լրագիր ունին, բայց իրարու հակառակութեան հոգւով գրուած ըլլալուն վախեմ թէ աւելի քան կ'ընեն ժողովրդեան քան թէ օգուտ: Հնդկաստան քանի որ Նիգղիացւոց ձեռքը անցաւ՝ շատ լրագիրներ ալ սկսաւ հանել: Եւ գիտտոսի մէջ 1828ին սկսաւ տաճկերէն լրագիրը Սէհէմմէտ Լիլ փաշային հրամանով: Պօլսոյ Թափաշի Վաֆայէ լրագիրը ամենուն ծանօթ է: Ինչ երկնցընենք. ինչուան Բիւրիկեցիք ու Բիւրիկայի վայրենի ժողովուրդներէն ալ ոմանք իրենց համար լրագիրներ ունին: — Բայց աշխարհիս մէջ մէկ երկիր մը չկայ որ այնչափ բազմատեսակ ու բազմաթիւ լրագիր ունենայ՝ ինչպէս Բիւրիկայի Սիւրբաշի, Եւհանգաց երկիրը: Բաջին լրագիրը ելեր է հոն Պոսթըն քաղաքը 1704ին. իսկ 1840ին 1500 տեսակ օրագիր և լրագիր համբեր են հոն՝ ամէն ալ անգղիարէն, 70 տեսակ ալ գերմաներէն: Եւրոսէն թէ մէկ տարուան մէջ ինչուան 60 միլիոն օրինակ կ'ելլէ. և որովհետեւ լրագրաց վրայ հոն տուրք ալ չկայ, աժան աժան կը ծախուին. յայտնի է թէ գնողներն ալ կը կարդան:

() Լրագրաց և լրագրաց վրայ այսչափ խօսելէն ետքը, մեր ընթերցասիրաց կը թողունք երեւակայել ու խորհրդածել թէ ինչ փափաքներ ու բարեմաղթութիւններ կ'անցնին մեր սրտէն աս բաներս գրելու ատեն ալ մեր ազգային լրագրաց համար. ինչ արդեօք, բայց եթէ աճումն, յաջողութիւն, և մանաւանդ կատարելագործութիւն և օգտակարութիւն:

Հ. Գ. ԱՅՎ.

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիւրդէս : — Լիւրդէս:

ՍԱԼԹ-ՊՐԵՕՆ անունով երեւելի աշխարհագիրը շատ գեղեցիկ կը համառօտէ Նիգղիոյ և Նիգղիացւոց յատկութիւնները աս խօսքերով. « Երմայ մը որ միշտ մեռչ, խոնաւ ու փոփոխական է. քաղաքական ազատութիւն մը որ երկար ատեն նախանձելի եղեր է նաեւ աշխարհիս խիստ լուսաւորեալ ազգերուն. տիրող կրօն մը որ օտար ազդեցութեան տակ չըլլալով իր ոյժը պահէր է. ճարտարութիւն մը որ պատճառ եղեր է երկրին բերքերուն տասնպատիկ շատնալուն. և աս բաներուս պատճառաւ Նիգղիացւոց ազգը ծանր, խելքին եկածը ընող, բրածին վրայ մտածող բնութիւն մը առեր է. ինքնիրեն հաւնած ըլլալուն՝ ինքզինքը աշխարհիս առաջին ազգը դնող, քաջաւած կեանք մը անցընող, ուրիշ Եւրոպացւոցմէ տարբեր սովորութիւններ ունեցող, դրացի ազգերէն աւելի գիտութիւն ունեցող, տեսակ մըն ալ ետութիւն ու շատ մը նախապաշարմունքներ ունեցող. ասկէց է որ հասարակ ժողովրդեանը մէջ այնչափ արտաւոյց կարծիքներ կան, որ սովորաբար ազգային հոգի կը սեպուին, մեծերուն մէջ ալ այնպիսի սկզբունքներ որ երբեմն արդարութեան դէմ կ'ելլեն, որով Նիգղիացւոց կենցաղագիտութիւնը ուրիշներէն շատ տարբեր ընթացք մը ունի, այնպէս որ իրենց դաշնակից տէրութիւններն ալ սորվեր են ու վրան չեն վստահիր: Եւստ ամենայնիւ անգղիացի ազգին բուն երկիրը թէպէտ և քիչ ընդարձակութիւն ունի, բայց ինքը աշխարհիս կռոյն մէջ շատ մեծ ծանրութիւն ունի. ուժը իրաւ որ շինծու է՝ նման իր մեքենաներուն ուժին՝ որով արուեստական բերքերը հարկւրապատիկ կը շատնան, բայց ան ուժն այն

Վիստուլի նոր վաճառանոցը :

„ պիսի ահագին ուժ է որ համարձակ
 „ կրնանք նմանցրնել ան շոգի դարձած
 „ ջրին՝ որով այնչափ վատտակ կ'ընէ
 „ ինքը , և կամ ան Ուկրաինոսին՝ որուն
 „ վրայ միտքը դրած է թէ ինքը մինակ
 „ պիտի տիրէ , և աս ուժովը իր շա-
 „ հուն համար այնչափ անգամ այնչափ
 „ ժողովուրդներ խռովեր է և անոնց
 „ մէջ սոսկալի փոթորիկներ հաներ է ,” :

Ի՞նչ զարմանալի ազգին արուեստա-
 կան ճարտարութեանն ու բանուկ վա-
 ճառականութիւնը չափ չկայ . գործուածք-
 ներուն շատութիւնն ու բարակութիւ-
 նը ամէն տեղ գրեթէ առակ եղած է .
 բերքերն ու վաճառականութիւնն ալ
 ան աստիճանի ծաղկած են որ , աշխար-
 հիս մէջ երկիր մը՝ տէրութիւն մը չկայ
 որ աս բաներուս կողմանէ Մագդիոյ հաս-
 նի : () Երեսակի համար , միայն երկրա-
 գործութեան տարեկան բերքն է 25
 հազար 500 միլիոն ֆրանքի արժէք .
 հանքային բերքը 700 միլիոն ֆրանքի

գին . միայն երկրէն դուրս ելած բաժնա-
 կէ գործուածքներուն երկայնքը՝ 1836^{էն}
 ինչուան 1840՝ 490 միլիոն մետր եղեր
 է տարին : Իսկ Մագդիոյ վաճառա-
 կանութիւնը բոլոր աշխարհիս երեսը
 բռնած է . միայն վաճառականի շոգե-
 նաւերուն թիւը չորս հինգ հարիւրէն
 աւելի է , թող ուրիշ անթիւ հասարակ
 նաւերը որ բոլոր ծովերուն երեսը բռ-
 նած են :

Մագդիոյ վաճառաշահ քաղաքներուն
 մէկն է նաեւ Վիստուլ քաղաքը , որուն
 վաճառանոցն է աս պատկերիս մէջ ե-
 րեցածը : Թայն գետին եզերքը շի-
 նուած ըլլալով՝ ծովէն տասուերկու մը-
 ղոն միայն հեռու , իր նաւահանգիստն
 ալ ծովային նաւահանգստի պէս բա-
 նուկ է , այնպէս որ մէկ տարուան մէջ
 ինչուան 2000ի չափ նաւ կը մտնէ ու
 կ'ելլէ , և միայն տարեկան մաքսը կէս
 միլիոն լիրէ սթեռլինի կը հասնի : Վիս-
 քասլէն դուրս ելած գլխաւոր վաճառքը

Հանքային ածուխն է որ քաղաքին քովերէն կ'ելլէ . աս հռչակաւոր ածխահանքը այնչափ մեծ ու հարուստ է որ մէջը քառասուն հազար հոգի կ'աշխատի . ուրիշ բերքերն են կապար , թափածու և բանած երկաթ , հայելի , ներկ , օճառ , աղ և այլն : Բնակիչներուն թիւը 100,000 կը համընեն , բայց հետզհետէ աւելնալու վրայ է , ինչպէս նաև քաղաքն ալ օրէ օր աւելի զարդարուելու և շէննալու հետ է : — Ի՞նչ քաղաքը հին Հռովմայեցոց ժամանակն ալ աշուանի է եղեր , բայց ասկէ 800 տարի առաջ նորոգուելով՝ հիմակուան անունը առեր է , որ Լորէէր կը նշանակէ . իսկ բուն զարդարուիլն ու ծաղկիլը տասուերկու տարի հազիւ կայ . և աս բանիս մեծ պատճառ եղած է Լրէնձըր՝ անունով ճարտարապետը իր զարմանալի ճարտարութեամբն ու անխնջ գործունէութեամբը : Ի՞նչ եզական մարդը գրեթէ բոլորովին նորէն շիներ ու գեղեցիկ փողոցներով պալատներով զարդարեր է իր հայրենիքը . ինչ հնարքով ըսես նէ , հին տներ կը գնէ կը փցընէ , անոնց տեղը նոր նոր աղուոր տներ կը շինէ ու կը ծախէ , և թէ որ ստակը քիչ գայ նորէն տուն շինելու՝ ընկերակցութիւն կ'ընէ ուրիշներու հետ , միլիոններով ֆրանք կը բանեցընէ ու ետքը շահէն անոնց ընկած մասը կը բաժնէ եղեր : Ի՞նչ աս կերպով մէկ սոսկական մարդ մը թերևս շատ աւելի օգուտ ըրած է իր հայրենեացը քան թէ իշխան մը իր երկրին , պզտիկ թագաւոր մը իր տէրութեանը : Հոս դրուած պատկերին շէնքն ալ իրենն է . վասն զի Լրէնձըր 15,000 լիբէ սթեռլին տուեր ու գներ է քաղաքէն խոտեղէնի վաճառանոցը , անոր տեղը աս նոր վաճառանոցը շիներ է այնպէս մեծագործ ու գեղեցիկ բան՝ որ նմանը բոլոր Եւրոպայի մէջ չգտնուիր . քաղաքը 39,290 լիբէ սթեռլին տուեր ու նորէն գներ է վաճառանոցը : Ի՞նչ որ երկայնութիւնը 338 ոտնաչափ է , լայնութիւնը 247 . տասնըչորս դուռ ունի և 243 խանութ . մէջտէ-

1 Grainger.

ղուանքը երկու շատրուան կայ փառաւոր , երկու կողմն ալ բոլոր կազի կան . թեղներով լուսաւորած է :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵԱՐԴՍ ընկերական ըլլալով շատ անգամ կը մտածէ թէ ինչ կերպով իր ընկերակիցներուն կրնայ աղէկութիւն մը ընել , և ընկերութեան թշուառութիւնները պակսեցընել : Եսպիսի վրսեմ մտածութեամբ վառուած՝ Լարուպայի մէջ շատ երեւելի անձինք աղքատաց տառապանքը թեթեւցընելու և երկրի մը վիճակը լաւցընելու համար սկսան հնարքներ մտածել . և որպէս զի մտածած բաներնին իրենց մէջ մնալով՝ անծանօթ ու անպտուղ չըլլան , նոյն բաներուն վրայ շատ գրուածքներ ալ հրատարակեցին . ասոնք այնչափ շատցան ու հարկաւոր գիտելիքներով լեցուեցան՝ որ զատ ուսմունք մը եղանոյն հնարքները և գիտելիքները սորվիլը , և ըսուեցաւ Լարուպայի Բաղադարան : Եւ աս հա աս ուսման միջոցով է որ Լարուպայի տէրութիւնը կը ջանան իրենց ժողովրդոցը վիճակը հետզհետէ լաւցընել , ու ան գէշ կերպերը վերցընել՝ որ այս ուսմամբս յայտնի եղան , և միշտ քաղաքական տնտեսութեան ցրցուցած ճամբաներուն կը հետեւին , որովհետեւ ասիկայ օր ըստ օրէ կատարելագործուելու վրայ է , և խիստ երեւելի ու քաղաքագէտ անձինք ասոր վրայ կ'աշխատին : — Ի՞նչ ամենօգտակար ուսումը մենք ալ ուզելով մեր ազգայնոց հաղորդել , թէպէտ և նախընթաց ամաց Բազմավիպներուն մէջ քանի մը հատուած գրեր էինք , ուղեցինք աս տարի սկիզբէն սկսելով՝ ծայրի ծայր գրել նոյն ուսման վրայ , որչափ կարելի է պարզ ոճով : — Երևանք որ շատ չանցնիր՝ առանձին գրքով ալ կը հրատարակուի աս օգտակար ուսումը ազգերնուս մէջ :